

Stadspromenad i Laholm

Under vandringen kan man titta efter de s.k. "trompe-l'oeil" (=lura ögat)-målningar som finns lite varstans i utanför olika affärer i staden. De är utförda av Kirke Ralph, årets mottagare av Laholms kommuns kulturpris.

Vi börjar vår vandring på **Hästtorget**. Gatstenen är lokal gnejs och granit. Torget domineras av Hästbrunnen.

Hästbrunnen: är liksom många andra konstverk i Laholm gjord av Stig Blomberg och invigdes 1952. Hästbrunnen är en tolkning av Olof von Dalins Sagan om hästen från 1740. Högst upp ser man en ryttare i driven koppar, kungens härold och förridare till Eriksgatan. I Sagan om hästen berättas folkets öden från Gustaf Vasa till Fredrik I. I fyra relieffer runt brunnen skildras de olika regenterna och hur de tar hand om Grälle, dvs svenska folket. Gustaf Vasa kastar Kristian Tyrann av hästen, Drottning Kristina lämnar tyglarna till Karl X Gustav. Karl XI och Kristian V rider i kapp, medan Ulrika Eleonora och Fredrik I färdas tillsammans bak Grälle. Lägga märke till hur Grälle skiftar från mager till välmående beroende på tiderna. Skulpturen är utförd i Vånggranit.

Hörnhuset mot Storgatan är byggt på 1860-talet. Där var förr bosättningsaffär. Annabellehuset byggdes 1923. Ovanvåning kom till 1926. 20-talsklassicistisk stil. Biografen byggdes 1936.

Vid Hästtorget ligger också **Stadshotellet**. Här fanns gästgiveri förut. Ägaren Kökkemeister överlät det till Ahl 1858. Nuvarande byggnad är från 1882 (enligt andra källor 1872) i nyrenässans. Lägga märke till den internationella stavningen, hotel, över entrén. Husets sockel är i bohusgranit. 1913 byggdes Laholms teater i anslutning till hotellet. Gröna hästen byggdes 1958. Det är 50-tals funkis.

Bredvid teatern finns **Teckningsmuséet**. Detta är delvis inrymt i den gamla, renoverade, brandstationen och delvis nybyggt. Det skiljer 50 år i ålder mellan husets tre olika delar. Brandstationen är alltså ca 100 år, medan mellandelen byggdes till på 50-talet.

Det vita huset som oftast benämns läkarvillan byggdes 1871 som skola, benämnd **Laholms pedagogie**. Från 1893 var det folkskola (Svennbergska skolan). När Parkskolan var färdig 1915 blev det småskola. Sedan har det varit bibliotek, läkarvillan (Edén), socialkontor och psykiatrisk öppenvård i huset.

Torggränd hette förr Garvaregränd. Här fanns garveri från 1757. Här bodde stadsäldste. Här var även gästgiveri. Huset brann 1856.

Hästtorget var förr marknadstorg. Hästar såldes på hotellgården, grisar på torget. I muren till vänster i **Gamlebygatan** kan man fortfarande se ingjutna järnringar för uppbindning av kreatur. Här såldes kor och oxar. I slutet av muren har funnits en grind och en trappa upp i trädgården.

På höger sida av gatan kan man lägga märke till tomternas läge i förhållande till Lagan. De har förbindelse ner till vattnet eftersom här bodde laxfiskare o hantverkare, och också för att det skulle vara lätt att hämta vatten vid eldsvåda. Brandrisk var ett ständigt hot i alla tätbebyggda städer. Det var smalare tomter förr. Första byggnaden på höger sida är från 1966, nästa hus från 1850-talet. Man kan se en bageriskylt på nästa vägg. I gårdshuset var bageri till 1935. Huset är från 1880-talet.

I korsningen med **S:t Clemens gränd** finns på vänster sida ett rosa putsat vinkelhus som är ett av Laholms äldsta hus. Det benämns "Kolonin". Det sägs att det var sista anhalten före fattighuset. Huset är ombyggt flera gånger och har nu simbassäng på gården. Det innehöll 6 lägenheter för familjer.

Lägg märke till skylten på förre brandchefen Fehnes hus.

Strax före Gamleby torg finns ett stort tegelhus som kallas **Slottet**. (Se högst upp på stuprören.) Detta hus har inrymt Slottets bageri. Det byggdes 1903. (Huset som fanns här före var så förfallet att man liknade det vid slottsruinen. Huset hade höga trappor där gummorna i Gamleby satt och stickade.) Slottet har varit IOGT-hus. Här har också inrymts Laholms biograf. Någon påstår att det var Kroken som var Slottet.

Gamlebytorget. Här har bedrivits handel på den tid då det var livlig sjöfart på Lagan.

På torget står Staffan Stalledräng med en av sina fålar. På baksidan ligger en liten katt och solar sig. Denna skulptur är också av Stig Blomberg.

Valfrid Göransson har berättat att det fanns en gammal brunn utanför Jörgen Docks hus. Detta var en samlingsplats för ungdomar. Den kallades Bengda brunnen efter Bengt som ägde huset.

Tvårs över torget kommer vi till **Gamlebygränd**. Det är en gammal fägata. Här gick stadens kreatur för att beta på Gamle Vång väster om staden. Man vattnade också korna i Lagan. Alla stadsgårdar hade kreatur. De hade ofta gödselhögen utåt gatan. Längs gatan gick djupa diken och man har hittat rester av träspänger (trummor) över dem. Gamlebygränd är kullerstensbelagd med en borgmästaregång i mitten.

Här bodde även en roddare som höll färjeförbindelse till Köpinglandet. Över ån gick en lina till en klocka i roddarens hus så man kunde kalla när man ville ha hans tjänster. Det var 12 gårdar som hade tomt ner till Lagan. De hade gamla laxrättigheter. De fick betala 5 – 10 kr / år för det. De som inte hade rättigheter var hänvisade till Kungsådran i mitten där det var djupt. (1/3 på var sida var för dem som hade strandrättigheter och 1/3 i mitten för andra.)

Byggnaden mot Lilla gränd är från 1923.

Vi går längs Gamleby Gränd. På vänster sida mot Kyrkogatan ligger ett rött tegelhus till höger. Det är från 1850. Alla hus på båda sidor här är från mitten på 1800-talet.

Vi kommer fram till **Krukmakaregränd**. Kvartret här var en gång befolkat av krusmakare. Gatan ner mot Lagan bytte namn efter pottemagaren; Nils Halls li, Bossa li. Nu finns endast **Gamla krusmakeriet** kvar. Det är från 1854, fast här fanns ugn på 1600-talet och senare en äldre byggnad. Den gamla ugnen finns kvar. I huset längst ner i gatan, med de höga skorstenarna, rökte Åkerberg Laholmslax i början på 1900-talet.

Byggnader med brandfarlig verksamhet måste ligga en bit från övriga byggnader och nära vatten. Detta var då utkanten på staden.

Det röda tegelhuset är från 1962. Huset mot Kyrkogränd från början på 1800-talet.

Vi går upp mot **Kyrkan**. 1231 fanns kyrka och Kungsgård. Tornet är från 1632. Kyrkan har brunnit flera gånger.

Ny kyrkogård anlades 1884. På denna gamla finns Kilian Zolls grav. Han var berömd konstnär med ateljé på Storgatan. Kända målningar från södra Halland är: Laxfiske i Lagan, Gubbe som metar, Kohagetorpet och Forsmöllan. Han föddes 1818 och avled på Stjernarp 1860. Det berättas att han inte var fin nog att gifta sig med sin älskade Henriette Horn af Rantzien. Han fick arbeta och spara pengar i många år för att få henne.

Huset efter kyrkan var kopparslageri på 1870-80-talen.

Vid **St Clemens gränd**, en bit in på höger sida låg **Beijerska skolan**. Här har varit skola sedan medeltiden. Den var Latinskola på 1500-talet och har sedan 1889 varit prästgård. Gamla prästbostaden brann 1811, byggdes upp och blev skola. Huset är byggt i tegel på granitsockel.

Här är en pittoresk vy mot kyrkan. Iverströmska fastigheten är renoverad enligt Hallandmodellen.

I hörnet mot Kyrkogatan ligger en stadsgård. 1857 byggdes det stora huset. Till det togs det första lånet i Laholms sparbank. På gården finns förrådsbyggnad i lersten från början på 1800-talet.

Byggnaden mot Kyrkogatan är från 1860-talet.

Det finns ett litet vitt putsat hus mot St Clemens gränd med ett gårdshus i rött trä. 1949 byggdes ett gult tegelhus bredvid. Villan är från 1976. I hörnet Lilla Gränd – St Clemens Gränd fanns en småskola. Mamsell Carin under visade här i sitt bostadsrum. Huset närmast Kyrkogatan. Byggt mitten på 1800-talet. Gatan 1 Carl Lundgrens son Carl Ludvig Lundgren, donator född 1862.

Vi kommer fram till Storgatan. Den har genom tiderna hetat bl a Krokegatan och Kungsgatan. Vi stannar till i hörnet och ser längsgatan. Åt vänster finns på högersidan en villa byggd för sågverksdisponenten 1862 – 63. Den har kallats Lennholmska huset, efter disponenten, Sågverkshuset och även Bolagshuset. Det är ritat av en skotsk arkitekt i nybarock med frontespis. Det finns ett korsvirkeshus på gården. Man har delat gården i kullerstensgård och trädgård. Huset har sedan fått nya skyltfönster och indragen trappa. Nästa hus är ett vinkelhus med skyltfönster. Här ligger Länsman Bergs hus från 1850-talet, smeden Jönssons bostadshus. Huset i hörnet Storgatan – Smedjegatan byggdes 1860.

På Storgatan fanns förr kurror vid gatan. Färgare Broms hällde färg som rann längs dem. Man förbjöd kreatur i stan 1910. Vattnledning drogs också 1910.

Längst ner åt höger ser vi Medborgarhuset som var borgmästarbostad 1882 åt borgmästare F F Lundeberg.

Gamla gästgivaregården fanns där nuvarande folkhälsovården ligger, nuvarande byggnader från 1962 och 1984. Tvåvåningshuset längst bort på höger sida är Tellska huset. Förr fanns kastanjer i Storgatan. Längst ner på vänster sida bodde Nina Zoll, Kilian Zolls dotter.

Tvärs över Storgatan går vi in på **Smedjegatan**. Den hette förr Bryggaregränden. Här bedrevs hantverk; bl a kopparslageri och smedja. Se på alla skyltar! Här fanns bl a smedja. Det finns kvar ringar på gården där man band hästarna. Smeden hade 3 kor och 4-5 grisar.

Ryssgatan har fått sitt namn av att här fanns 100 (50?) ryska krigsfångar en kort tid på 1720-talet. Det var i hörnet Ryssgatan – Östertullsgatan. Huset ägdes på 1700-talet av högaren Erik Ekberg. 1789 köpte staden huset för 700 daler silvermynt. Då hade man arrestrum här för 100 ryska krigsfångar. De kom 28 nov 1789 (Gustav III:s krig mot Ryssland). Detta var illa omtyckt eftersom borgarna fick bistå med mat och sänglinne. Det blev en kort vistelse. Huset såldes sedan på auktion 1791. Då kostade det bara 690 daler silvermynt.

Låt oss istället se åt höger. Missionshuset byggdes 1910.

Nästa hus är ett tegelhus från 1929.

Hyreshuset är från 1950 – 54.

1859 – 1919 ägde Handskmakare Lindskog huset nedanför, Salemskyrkan. Man hade arbetstider kl 7 – 7 och var 10 anställda.

Fribergs hörna. Fribergs tobaksaffär är riven men namnet finns kvar. På det lilla torget finns skulpturen Potatisplockarna gjutna i brons på sockel av svart diabas (glänsande nålar). Denna är utförd av den lokale konstnären Karl-Gustav Jönsson 1986. (Jämför med Johan Lundqvists Odalman med sin korg, som finns på samma sida neråt Östertullsgatan förbi det gamla tullhuset. Denna invigdes 1948 till minne av bondeledaren och riksdagsmannen Carl Ifvarsson.)

Krogen Svea fanns i hörnet Ö Tullsg – Ryssgatan. (Fribergs hörna?)

Se neråt gatan på den utskjutande väggen på Arbetsförmedlingens och Hallandpostens hus. Här finns ännu ett konstverka av Carl-Gustav Jönsson från 1990. En målning, Världsbild, som pekar ut kvarteret Falkens exakta plats i världen.

Systembolaget byggdes 1981.

Tvärs över Östertullsgatan har vi ett av Laholms äldsta hus. Det ritades av Johann Hausknecht i slutet av 1700-talet. Och är byggt 1795. Det är uppfört i korsvirke med gnejs i botten. Det håller på att renoveras och Länsstyrelsen har bestämt att det ska förklaras som byggnadsminne, f.ö. det första i Laholms stad.

Grannhuset, på andra sidan Trädgårdsgatan är typiskt nationalromantiskt, tegel med stenpartier i granit, byggt 1922. Här fanns Ljungbergs skomakeri. Man hade våningssängar i verkstaden till gesällerna. Det fanns en glaskula med vatten att användas som förstoringsglas.

På Trädgårdsgatan ligger Erlandssons från 1894.

Bierhall blev sedan värdshuset Göta (Göta källare) på Östertullsgatan. Gästgivaren höll skjuts, det gjorde inte hotellet. Det var några som slog sig samman och höll skjutsar. De körde i tur och ordning. Drängen var kusk.

Vi låter blicken följa Östertullsgatan neråt från Trädgårdsgatan. Huset efter det stora skomakerihuset är från 1887. Takkupa kom till 1923. Nästa hus är från början på 1800-talet. Nästa hus, från 1937 har 3 våningar. Neråt gatan fanns 4 äldre tomter. Här fanns Frummerins bryggeri.

Tivolitorget. På 1930-talet hade man Oktobermarknad. Det var djurförsäljning. Detta var då kreaturstorget. Här fanns gott om hästskjutsar. Hästhandlarna höll till längs **Tvättebäcken**. Den kommer

från Glänninge sjö och rinner genom Stadsparken, längs Humlegången, ut i Lagan vid kvarnen. Numera är den till större delen kulverterad, men man kan se dalsänkan där den rann.

Det var Tivoli på kreaturstorget på kvällen. Därav har torget fått sitt namn.

Östertull, tullhuset, det lilla huset som idag ligger nedsänkt i förhållande till gatan, är från 1783.

Staden expanderade med järnvägen. Stationshuset byggdes 1885. Tegelhuset bredvid tullhuset är från 1897. Domssagan flyttade också från Lilla Tjärby till Laholm efter järnvägens tillkomst. Tingshuset byggdes 1915.

Polishuset är nyare och byggdes 1961 och stadshuset kom till 1985.

På väg upp mot Stortorget längs Östertullsgatan passerar vi Länsförsäkringars nybygge, med stensockel importerad från Kina. Här låg Henrikssons från 1870-talet som brann för några år sedan.

Lägg märke till alla gamla affärsskyltar på vägen upp mot torget, samt markeringarna för parkering i vit marmor. Järnhandeln som låg efter Henrikssons hyste en 11-rums svit åt kamreren S.P. Petersson. 1834 – 1917. (2:a vån kom

byggdes på 1950).

Förr hörde mark och kreatur till alla gårdar. Man hade gödselstad mot gatan t ex Frummerins o Henrikssons.

Stortorget. Runt torget finns nästan bara 1700- och 1800-talshus.

Det var förr vanligt med sladderspeglar och det fanns på nästan varje hus.

De rika borgarna hade även balkonger för att kunna följa vad som hände på torget. Över konditori Cecilia och i hörnet vid Bagareliden finns ett par järnbalkonger kvar.

Ceciliahuset är byggt 1888 i nyrenässans. Detta var handlare Nils Ljungbergs speceriaffär. Det brann 1886. Huset till höger om tillhörde stadsläkare Johan Flygare och byggdes 1806 – 78. Sedan var här möbelhandel.

Vid väskaffären har man funnit rester av ett kapell från medeltiden; S:ta Gertrud, en träkyrka med kyrkogård.

Hausknecht ritade bokhandeln (tidigare hus hade förstörts vid eldsvåda 1797) som tidigare var apotek och i korsvirke och tegel. Här fanns apotek till 1974. Apotekaren flyttade så småningom till huset där SE-banken finns idag. Det är därför parken bakom heter Apotekarelunden. Till apoteket hörde lagård och gödselstad på baksidan. Lagården är ombyggd och en del tillhör bokhandeln och en del rymmer Cacao. Hausknecht var stadsfältskär. Där Bejves hus ligger, nuvarande Expert, hade hans hustru gästgiveri 1780. Han byggde ett nytt hus 1784. Det var det första tvåvåningshuset. Det revs 1927. Bejves byggdes 1928.

Hausknecht ritade även rådhuset från 1794. Det är delvis byggt med tegel från tegelbruket. På rådhusets fasad finns Riddarspelet. Det är utrört av Stig Blomberg 1942. Det är en minnestavla över freden i Laholm 1278 då en dans och en svensk riddare möttes i en turnering. Detta kan man se varje dag kl 9, 12, 15 och 18.

Förr fanns brandstation i Rådhuset med portar ut på gaveln där riddarspelet finns. (1916 byggdes brandstationen på

Hästtorget

och 1981 byggdes den nuvarande på Ängelholmsvägen.) Brandövning hölls på torget 1 gång varje år. Då fanns kastanjer på torget. Det berättas att reserven såg på och drack punsch på bokhandlarens trappa. Reservan gick sedan på krogen och vattenlangarna fick läskedrycker på Tivoli av rotemästaren.

Framför Rådhuset fanns förr en skampåle där Clownen av Lars Trollberg står.

Torget var belagt med gräs till 1820, då det besattes med kullersten. Stensättningen kom till 1950 (kanske är det bohusgranit). Det finns stenplattor som berättar årtalen då torget gjorts om. Stensättningen är gjord i rutmönster.

Torgbrunnen, Lagafontänen av John Lundqvist, invigdes 1933 av Gustav Adolf och Louise. Det var en gammal laxfiskare, Frans Bylander som donerade konstverket med pärlflickan och laxpojken som symboliserar den fritt forsande Lagan. Den som färdades till Laholm med järnväg och kom Järnvägsgatan upp till torget gjorde en pampig entré rakt upp mot Lagafontänen.

Övergångsstället vid Storgatan är i vit ekebergsmarmor och svart "belgisk marmor".

Huset i hörnet Storgatan – Torget är från före 1886. Rosengrenska gården byggdes 1928. Här finns ett av Laholms äldsta hus. Torghallen är ombyggd så många gånger att inte en sten finns kvar från det ursprungliga huset.

I huset höger om Bokhandeln bodde en major. Därför heter kvarteret Majoren.

Huset i hörnet mot Köpmansgatan i norr ägdes på 1860-talet av skolläraren GL Hagström. Han extraknäckte som värdshusvärd i sitt hus där han inrättat ett nykterhetscafé. Här söp man och horade. Det blev slut på den verksamheten 1878. Då bytte huset ägare och sedan har här funnits diverse butiker; hattaffär, frisörstuga, mjölkaffär, charkuteributik, klädesbutik, presentbutik och optiker. Hörnet mot Köpmansgatan i söder hyste Henrikssons handelsgård och är från 1878. Huset före ägdes av köpman Henriksson och byggdes 1898 i nyrenässans.

Bagareliden. På hörnet finns ett tvåvåningshus som idag rymmer Väskaffären. Huset mot Bagareliden är från 1852 och huset mot Köpmansgatan från 1894. Här fanns en gång S:a Gertruds Kapell med kyrkogård, 1425 – 1591. (Här har även varit hospital)

Huset på höger sida ner i Bagareliden (Kennerts) är från mitten på 1800-talet.

Andra sidan. Här finns en lagerbyggnad mot Bagareliden från 1751 som troligen är det äldsta huset. Byggnaden mot torget är från slutet av 1700-talet, ombyggt 1912. Fastigheten Laxen 1 har varit Järnhandel. Den härjades av eld 1750. Det byggdes nytt 1751. Fru Krasow på Skottorp blev änka 1801, kom till Laholm 1811 och bodde här. Hon dog 1827. Lönträd, stall, spiltor och ränna finns kvar.

Borgmästare Appelqvist dog 1923. Hans recept på Bäck är känt.

Huset vid Bagareliden har 2½ våning. Det är ett bostadshus i Jugend (Otto E. Hellberg) med nationalromantiska influenser.

Detta är sammanställt av Rose-Marie Gustavsson, Lena Angviken och Gunnar Thornell.

Alla foton är tagna av Gunnar Thornell.

Källor har varit stadsvandringar, hörsägen, artiklar i tidningar och skrifter m.m.

Vi är inte säkra på att allt är helt rätt uppfattat och vill gärna ha synpunkter och tillrättalägganden.

Staten, via Naturvårdsverket, är medfinansiär till detta projekt.